

## Tarih ve GÜNCE

Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi  
Journal of Atatürk and the History of Turkish Republic  
Sayı: 11, (2022 Yaz), ss. 349-354.

Geliş Tarihi: 24 Nisan 2022

Kabul Tarihi: 30 Ağustos 2022

Kitap Tanıtımı/Book Review

### **Asım Karaömerlioğlu, Orada Bir Köy Var Uzakta, Erken Cumhuriyet Döneminde Köycü Söylem, İletişim Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul, 2006, 244 s., ISBN: 975-05-0406-2.**

Erdal İNCE\*

*“Türkiye’nin sahibi ve efendisi kimdir? Bunun cevabını derhal birlikte verelim: Türkiye’nin gerçek sahibi ve efendisi, gerçek üretici olan köylüdür. O halde, herkesten çok refah, saadet ve servete layık olan köylüdür. Binaenaleyh, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin iktisadi siyaseti, bu temel hedefi gerçekleştirmektir”<sup>1</sup>.*

Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin üçüncü toplanma yılı açış konuşmasında, 1 Mart 1922 tarihinde, Mustafa Kemal Atatürk; “*Köylü Milletın Efendisidir*” diyordu. Bu söz aynı zamanda, yirminci yüzyıla gelene kadar, uzun yıllar unutulmuş Türk köyüne ve köylüsüne yönelişin de bir başlangıcı oluyordu. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde uzun süren savaşlar, cephelere yapılan insan sevkleri, zaten yoksul olan Türk köylüsünü daha da yoksullaşmasına neden olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu’nun yabancı devletlere karşı tanıdığı imtiyazlar ve Tanzimat’ın açmış olduğu serbest ticaret hakkı, Anadolu’yu pazar haline getirirken ülkedeki üreticileri de zor duruma sokmuştur. Dışardan gelip mallarını ülkede satan imtiyazlı gruplar kâr vergisi ödemedikleri gibi gümrükleri de ellerinde tutuyorlardı. Ayrıca bu grup, istedikleri eşyayı

---

\* Dr., (erdalince11@hotmail.com), Orcid: 0000-0001-5491-7947.

<sup>1</sup> Mustafa Kemal Atatürk’ün TBMM Üçüncü Toplanma Yılı Açış Konuşması, (1 Mart 1922).

Türkiye'ye sokup istedikleri fiyattan da satıyorlardı. Bu düzen, Türk üreticisinin dışardan gelen mallara karşı rekabet gücünü tamamen ortadan kaldırdığı gibi hem Türk sanayisinde hem de tarımında büyük zararlar meydana getirmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu, girdiği Birinci Dünya Savaşı'nın sonucunda, savaştan büyük kayıplar vererek ayrıldı. Diğer yenik ayrılan devletler gibi Osmanlı İmparatorluğu da yenen devletler tarafından, pay edildi. Ancak bu durumu kabul edemeyen Mustafa Kemal ve Türk Milleti işgalci devletlere karşı girdikleri bağımsızlık savaşını kazanarak yeni bir devlet kurdular. Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşları yeni kurulan devletin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması için gerekli tüm atılımları bir adım adım gerçekleştirdiler. Mustafa Kemal'in amacı tam bağımsızlıktı. Mustafa Kemal'e göre ise tam bağımsızlık ancak şu şekilde gerçekleşirdi;

*"Efendiler! Bugünkü kutsal savaşımızın amacı tam bağımsızlıktır. Tam bağımsızlık ise ancak mali bağımsızlık ile mümkündür. Bir devletin maliyesi bağımsızlıktan mahrum olunca o devletin bütün hayati alanlarında bağımsızlık felçlidir"<sup>2</sup>.*

Mustafa Kemal tam bağımsızlığı, askeri kazanımların yanında mali olarak ta bağımsız olmaya bağlıyordu.

Türk iktisadi hayatının canlanması, üreticinin yoksulluktan kurtulması için öncelikle imtiyazlı grubun haklarına son verilmesine inanan Mustafa Kemal, Lozan Antlaşması'nda, kapitülasyonların kaldırılması için her türlü girişimi, İsmet İnönü ile birlikte yapmışlardır. Bu girişimlerin sonucunda da kapitülasyonlar kaldırılmıştır.

Türk iktisadi ve mali hayatının geri kalmasında etkili olan kapitülasyonların kaldırılmasıyla sanayi çalışanları ve tarım üreticisi az da olsa nefes almıştır. Ancak bu dönem için ülkenin ciddi anlamda ürün çıkartıp istihdam yaratacak kadar sanayisi, gelişmiş değildir. Var olan kuruluşlar da yabancı şirketlere tanınan ayrıcalıklar nedeniyle, rekabet gücü kalmadığından ya kapatılma ya da kendi kendine yetecek kadar gücü kalmış durumundadır. Bu bağlamda, yüzde seksen'i çiftçi olan Türkiye'nin iktisadi ve sosyal yaşamının hareketlenmesinde tarımdan ve köylüden beklenti

---

<sup>2</sup> Mustafa Kemal Atatürk'ün TBMM Üçüncü Toplanma Yılı Açış Konuşması, (1 Mart 1922).

sanayiye göre daha çok olmuştur. Bu beklenti üzerinden, Mustafa Kemal’in 1922 yılı meclis açış konuşmasında üzerinde durduğu Türk köylüsünün önemi daha da anlaşılmıştır.

Böylelikle Yüzde seksen’i çiftçi olan Türkiye’nin iktisadi ve sosyal yaşamının hareketlenmesinde tarıma ve köylüsüne daha çok önem vermesinin gerekliliği daha iyi anlaşılmıştır. Mustafa Kemal’in 1922’de Meclis açış konuşmasında üzerinde durduğu, Türk köylüsünün önemi daha da anlaşılmıştır.

### **Köye Yöneliş**

Cumhuriyet rejimi halkçılık ideolojisi ile köye yönelmiş, dönemin idarecileri tarafından da köyü ve köylüyü daha müreffeh hale getirebilmek için projeler hazırlanmıştır. Asım Karaömerlioğlu da *“Orada Bir Köy Var Uzakta”* erken cumhuriyet dönemi köycü söyleminin üzerinde durduğu kitabında, Tek Parti İktidarındaki, köyü ve köycülüğu konu edinmiştir.

Türkiye’de köy olgusunun ülkenin toplumsal, siyasal ve entelektüel hayatında belirgin bir etkisi olmuştur. Bu etkileri, bugün bile, Türk toplum yapısında belirgin bir şekilde görmek mümkündür. Sanayi, evsel ve birçok atıklarla durmadan kirlenen şehir hayatımız, her geçen gün daha yaşanmaz hale gelmektedir. Şehrin bu kirliliği ve kalabalıklılığı insanoğlunun, psikososyal sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Bu durum şehir insanlarını, gürültünün olmadığı, temiz havanın ve sakinliğin bol, doğal besin maddelerine ulaşmanın kolay olduğu yerler aramaya yöneltilir. Bu yöneliş de ilk akla köyleri getirir. Çoğu insanın geçmişte dingin bir yaşama sahip olduğu köy hayatı vardır. İnsanoğlu yaşamının en değerli zamanları olarak değerlendirdiği köy hayatında yediği besinleri, kokladığı temiz havayı hiz bir zaman unutamamıştır.

Asım Karömerlioğlu kitabında, genel olarak Türkiye tarihini özellikle de Tek Parti dönemini anlayabilmek için Halkçılık fikrinin anlaşılmasının ve incelenmemsinin çok önemli olduğunu belirtmektedir. Karaömerlioğlu kitabında, merkeze *“Orada Bir köy var uzakta”* köycü söylemini alarak döneme ait halkçılık ideolojisini anlatmaya çalışmıştır. Bu çalışmada erken cumhuriyet dönemindeki halkçılık konusu derinlemesine incelenmiştir.

Yazara göre, bu köycü uygulamaların genel amacı, nüfusunun çoğunlu köylü olan ülkede sosyalist, sınıf temelli ideolojilere karşı milliyetçilik için kitlesel bir taban yaratması bekleniyor olmasıdır.

Özellikle 1929 Dünya Ekonomik Buhranı altında ezilen köylünün durumunun muhakkak düzeltilmesini kendine iş edinen köycü ideoloji, dönemin aydınları tarafından da desteklenmiştir. Bu konuda dönemin önemli tarihçilerinden Ömer Lütfi Barkan, buhran yıllarında köylülüğün öneminin ortaya çıktığını çeşitli yazılarında belirtmiştir.

Orada bir köy var uzakta söylemiyle simgeleşen köycü ideolojiyi Karaömerlioğlu kitabında şöyle tarif etmektedir;

*“Aydınların bir ürünü olmasına rağmen, garip bir şekilde sığ bir anti-entelektüalizme dayanak sağlıyor ve ‘gerçek’ Türk’ü köylerde arayan milliyetçi bir mit yaratma sürecini teşvik ediyordu.”*

Köycülük üzerinde bu kadar vurgu yapılmasının nedenleri üzerinde duran Karaömerlioğlu, bu durumu köyde kısıtlı olanaklarla yaşamaya çalışan büyük kitlelerin, köylerden şehirlere göç etmeleri ve şehirlerde biriken nüfusun işçi sınıfının siyasal istikrarsızlığa neden olacağı korkusu olarak değerlendirmiştir. Birinci Dünya savaşından sonra, balkanlarda başlayan köylü isyanları ve isyanların sonucunda oluşan olumsuz durum, dönemin siyasi iktidarı tarafından değerlendirilmiştir. Karaömerlioğlu’na göre; siyasi iktidarın, köylünün durumundan daha çok Balkanlar’dakine benzer bir isyan hareketinde, siyasal rejime karşı bir tehdidin olmasından ve siyasal katılım taleplerinin artmasından endişe ettiğini düşünüyordu.

Kemalist halkçılığın en önemli yönlerinden birisi olarak nitelendirilebilecek Köycülük hareketini Karaömerlioğlu, bu hareketin ironik bir şekilde rejimin seçkinci yönünün meşrulaştırılmasına yaradığını belirtmektedir.

Erken cumhuriyet dönemiyle ilgili yapılan akademik çalışmalar köycü söylemle bağlantı kurulmadan yapıldığı için eksik kalmıştır. Yazar bu söylemi merkeze almayan ya da söylemi göz ardı ederek oluşturulan, Tek Parti iktidarının en ilerici halkçı çıkışı olarak değerlendirilen Köy Enstitüleri’nin ve 1945’te gündeme gelen Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu’nun bu nedenden dolayı başarısızlıkla sonuçlandığını belirtmiştir.

Dönemin iktidarı tarafından ortaya koyulan bu köycü ideoloji, bazı aydınlarca benimsenirken bazı aydınlar tarafından da gerçek Türk’ü köyde arayan milliyetçi bir mit yaratma süreci olarak değerlendirilmiştir.

Yazar, cumhuriyet döneminin ilk yıllarındaki köycülüğü inceleyerek, Türkiye’nin XX. yüzyılda neden bir köylü toplumu olarak kaldığının nedenlerine ulaşmak istemektedir. Türkiye’de köycülük olgusu tam manasıyla anlaşılammıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında yüzde seksen’i tarım nüfusundan oluşan ülkede köy ile ilgili atılımların tam anlamıyla yapılmaması, Türkiye’de geçmişte ve bugünlerde yaşanan bazı sorunların bu dönemlerden kaynaklandığını ortaya koymaktadır.

Cumhuriyetin ilk dönemlerindeki; *“Orada Bir Köy Var Uzakta”* köycü söylemini, merkeze alarak yazılan bu kitap, giriş ve sonuç bölümleri hariç altı bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, her şeyin sıfırdan Cumhuriyetle başladığını varsayan resmî ideolojiyi sorgular niteliktedir. Bu bölümde Türkiye’de Halkçılık ve Köycülük meselesini daha iyi anlayabilmek için Osmanlı’nın son dönemindeki gelişmeler tartışılmıştır. Ayrıca yazar, halkçılık ve köycülük hareketlerinin Osmanlı’nın son döneminde nasıl çıktığı ve 1908’te Jön Türk Devrimi üzerinde durmuştur. Bu bölümde Cumhuriyetin erken dönem halkçılığı üzerinde teorik bir değerlendirme yapılarak ileriki bölümlerde anlatılacak konular için zemin hazırlanmıştır.

İkinci bölümde ise, Tek Parti iktidarının propaganda organları olan, rejime sadık, seçkin aydınların bizzat içinde buldukları halkevleri derinlemesine incelenmiştir. Köycülük hareketini yöneten lider ve aydınların köycü faaliyetleri ve düşünsel yapıları üzerinde durulmuştur. Bu bölüm özellikle Tek Parti rejiminin ideolojisi olan Köycülük hareketinin anlaşılması açısından önemlidir.

İlk iki bölümde halkçılığın ve köycülüğün teorik boyutları üzerinde bir sorgulama yapılmıştır. Üçüncü bölümde ise devletin ideolojik bir aygıtı olarak tasarlanan köylülerin kültürel ve mesleki düzeylerini geliştirerek kırsal dönüşümü amaçlayan Köy Enstitüleri incelenmiştir.

Dördüncü bölümde ise Kemalist radikalliğın dışı vurumu olarak değerlendiren Toprak Reformu incelenmiştir. Bu İncelemede Toprak reformunu gündeme getirmedeki asıl amacın partinin geleceği ve iktidarın otoritesi güçlendirmek düşüncesi üzerinde durulmuştur.

Beşinci bölümde ise Kemalist bir bakış açısı ile Yakup Kadri Karaosmanoğlu, sosyalist algılayış biçimi ile Sabahattin Ali ve Halkçı bir bakış açısı ile Memduh Şevket Esendal'ın Köycülük ile ilgili düşüncelerine yer verilmiştir.

Kitabın son bölümünde ise Türkiye'deki köycülük ideolojisi ile Almanya ve Bulgaristan gibi köy hareketlerinin hızlı olduğu ülkeler karşılaştırılmalı olarak incelenmiştir.

Kitabın son bölümü, tamamını özetler durumdadır. Türkiye'nin kuruluşundan bugüne kadar geçen zaman sürecindeki köycülük hareketi, genel olarak değerlendirilerek ülkenin tarihine olan etkilerinden söz edilmiştir.

Her iktidar kendi geleceğini düşünür ve kendisinin yerine geçebilecek çalışmalara karşı bir duruş sergiler. Bunun en açık örneği; Tek Parti döneminin en halkçı atılımlarından birisi olarak değerlendirilen Halkevlerinin, İktidar tarafından sık sık denetlenmesinde görebiliriz. İktidarın bu denetiminin amacı, buralarda kendisine karşı kitlesel bir hareketin olmasını engellemektir. Kemalist seçkinler Tek Parti dönemi boyunca tabandan gelebilecek hareketlerin korkusu içinde oldukları için köy ve köycü söylemlere sık sık başvurmuşlardır. Asım Karaömerlioğlu'nun kitabında üzerinde durduğu konu, bu ideolojiyi ortaya atanların hangi amaçlarla bunu ortaya attıklarını bilinmesi ve bugünleri şekillendiren o zamanki ideolojilerin bilinmesi açısından oldukça önemlidir.